KAO NA TV-u NA RIJEČKOM GROBLJU KOZALA STRUČNJACI POKUŠAVAJU OTKRITI OSTATKE BUDUĆE BLAŽENICE

HRVATSKI CSI

u potrazi za sestrom Kozulić

Sve sestre Presvetog Srca Isusovog nisu pokopane u označenim lijesovima, pa je pred ekshumacijskim timom koji vodi Alan Bosnar, a čine ga mladi forenzičari, dug put do identifikacije ostataka sestre Marije Kozulić kako bi mogla biti proglašena blaženom

SURADNJA S AMERIKANCIMA

Suradnju s američkim sveučilištima pokrenuo je Dragan Primorac koji je time povezao svoje matične institucije u SAD-u (Sveučilište Penn State i Sveučilište New Haven) te splitsko sveučilište. Mnogi od njih su ugledni forenzičari svjetskoga glasa koji svoja znanja i iskustva danas prenose hrvatskim studentima tijekom predavanja.

– Studijski program forenzičkih znanosti u Splitu je pravi hrvatski »brend«, ne samo splitski. U provedbu programa uključeno je oko 140 doktora znanosti iz Hrvatske i inozemstva, a gostovalo je i nekoliko američkih i europskih profesora. Nastavu je primjerice održao Henry C. Lee s Instituta forenzike Sveučilišta New Heaven, jedan od najpoznatijih svjetskih forenzičkih znanstvenika koji je slavu stekao radom na slučajevima O. J. Simpson, John F. Kennedy, Bill Clinton... Također, splitsko je sveučilište posjetio i Timothy Palmbach, jedan od najvećih američkih eksperata s područja balistike i rekonstrukcije mjesta događaja, kao Mitchel Holland, vodeći svjetski znanstvenik za analizu mitohondrijske DNA koji je svjetsku slavu stekao radeći kao direktor DNA laboratorija u sklopu Instituta za patologiju američke vojske u Rockvilleu gdje su se prvi put metodom DNA identificirali skeletni ostaci pronađeni u Vijetnamu i Koreji, kaže Dragan Primorac koji je jedan od utemeljitelja forenzičke DNA analize u nas i među prvim stručnjacima u svijetu koji su primijenili analizu DNA za identificiranje ostataka pronađenih u masovnim grobnicama.

Dragan Primorac

NOVINARI U FORENZICI

Veliki iskorak u edukacijskim procesima na Sveučilišnom studijskom centru za forenzičke znanosti u Splitu ostvaren je i kroz suradnju s ključnim hrvatskim institucijama koje se bore protiv kriminala, poput Državnog odvjetništva, MUP-a, posebice Centrom za kriminalistička vještačenja Ivan Vučetić i Središnjom obavještajnom agencijom. Ovisno o upisanim modulima, a moguće je pohađati Istraživanje mjesta događaja, Forenzičku kemiju i molekularnu biologiju, Forenziku i nacionalne sigurnosti te Financijsko-računovodstvenu forenziku, studenti na navedenim institucijama provode dio praktičnog usavršavanja radeći na konkretnim slučajevima.

– Veliki broj forenzičara završi u privatnim firmama, jer je u europskim i svjetskim poduzećima prevencija iznad svega, a tu je financijsko-računovodstvena forenzika primarna. U Americi su, primjerice, najcjenjeniji oni suci i odvjetnici koji su uz pravnu znanost završili dodatnu edukaciju iz forenzičkih znanosti, pa u obavljanju svog posla apsolutno vladaju materijom. U Hrvatskoj je čak nekoliko novinara upisalo Studij forenzičkih znanosti i smatram to pravim načinom za bavljenje istraživačkim novinarstvom, kaže Dragan Primorac koji je od početka Domovinskog rata radio na identifikacijama skeletnih ostataka pronađenih u masovnim grobnicama.

Slađana VIGNJEVIĆ, snimio Livio ČERNJUL

Sunce je provirivalo kroz krošnje visokih čempresa, u zraku je bilo tek nekoliko zimskih stupnjeva, i tišina. Bio bi to sasvim uobičajen opis atmosfere na riječkom groblju Kozala, jednom od najstarijih u Europi, da ondje u zajedničku grobnicu preminulih sestara Družbe Presvetog Srca Isusova nije kročio hrvatski »Crime Scene Investigation«, odnosno CSI. Naime, radi pokretanja postupka za proglašenje blaženom i svetom Riječanke Marije Krucifikse Kozulić, vrhunski stručnjaci forenzike u hrvatskim i svjetskim razmjerima proveli su ekshumaciju nekoliko tijela. To je bio tek prvi korak do konačne potvrde – koje je od pokopanih tijela ono sestre Kozulić s obzirom na to da je u grobnici pokopano pedesetak sestara, od kojih pojedini ostaci nisu posebno označeni.

Članovi tima ekshumacije, koji uz Alana Bosnara čine Dragan Primorac, Šimun Anđelović, Anja Petaros, Željana Bašić, Ivana Anterić i Miran Čoklo, stigli su pred grobno mjesto sestara Družbe Presvetog Srca Isusova, čiji se posmrtni ostaci odlažu u zajedničku grobnicu još od 1907. godine, a koja je danas uljepšana cvijećem i odsjajem upaljenih svijeća na nadgrobnom spomeniku na čijoj su gornjoj ploči urezana imena pokojnica.

Nakon što su odjenuli bijela »radna« odijela, na noge navukli čizme, preko ustiju i nosa stavili zaštitnu masku i na svaku ruku nekoliko gumenih rukavica, najbolji hrvatski forenzičari zakoračili su u unutrašnjost grobnice. Kad se čovjek odjednom nađe među mnoštvom posmrtnih ostataka, u hladnom, vlažnom i mračnom prostoru, kakav je onaj grobnice, zasigurno poželi čim prije izaći iz te morbidne scene. No, ne i forenzičari čiji je opis radnog mjesta pri prvoj fazi istraživanja (mjesta događaja) nerijetko upravo takav. Zatome normalne ljudske osjećaje kako bi na najbolji mogući način proveli zadatak imajući na pameti samo konačan cilj, a to je izazov pretvaranja priče u dokaze. To je najsažetije rečeno njihov posao.

– Prvog dana ekshumacije s kolegicom Anjom Petaros spustio sam se u grobnicu i odmah smo vidjeli da nas čeka puno posla. Na prostoru od dvadesetak kvadrata koji je podijeljen na dva krila, drveni sanduci novijeg datuma uredno su označeni, dok su metalni starijeg datuma, devastirani, oštećeni, napukli i neoznačeni. Također, naišli smo na sedam vreća s posmrtnim ostacima koje smo uzeli na razmatranje i uvidjeli da unutar jedne vreće nisu ostaci samo jedne pokojnice, kaže voditelj projekta, specijalist sudske medicine Alan Bosnar.

Promicateljica pravde

Ekshumacijskom timu Alana Bosnara već je prvog dana bilo jasno da je pred njima kompliciraniji put rješavanja zadatka negoli je to bilo za očekivati, budući da im je velika prepreka, osim protoka vremena, i nered koji su zatekli u grobnici. Okolnosti otkrivanja posmrtnih ostataka sestre Kozulić dodatno su se zakomplicirale kad je otkriveno da grobnica skriva još posmrtnih ostataka. Naime, kad su Anja Petaros i Miran Čoklo pomaknuli jednu od betonskih ploča, otkrivene su nove katakombe s još nekoliko manjih sanduka s kostima. Upravo će takva požrtvovnost Anje i Mirana, koji sa svojim kolegama na slučaju rade od jutra do mraka, navesti njihova mentora Alana Bosnara da potvrdi da su mladi i kvalitetni kadrovi siguran zalog za sjajnu budućnost hrvatske i svjetske forenzike.

– Mladi kolege koji su angažirani izuzetno su stručni, ulažu mnogo truda i zalaganja te je stoga za očekivati kako će, zahvaljujući njihovom znanju, radu i požrtvovnosti, a uz suradnju s kolegama iz Splita, koji će odraditi drugi dio posla koji je vezan uz DNA analizu, konačan ishod utvrđivanja identiteta biti pozitivan. Oni rade na način da nikada ne prigovaraju na uvjete rada, a daju maksimalan rezultat, ističe Alan Bosnar koji je na čelu projekta ekshumacije časne sestre Marije Kozulić, što je od povijesnog značaja za ove prostore.

TELEVIZIJSKE SERIJE NA OSNOVU STVARNIH ISKUSTAVA

Hrvatskoj su javnosti tajne forenzike vjerojatno poznatije otkad se putem televizijskih ekrana prikazuju različite kriminalističko-dramske serije o timu forenzičkih istražitelja i njihovu poslu. Jedna od takvih je i CSI, autora Anthonyja E. Zvikera, koja se na malim ekranima prikazuje od 2000. godine.

– Takve su televizijske serije nastale na osnovi stvarnih iskustava ljudi. Produkcije su se doslovno zavlačile u laboratorije istražitelja kako bi pretočili događaje i različite forenzičke poslove u serije. Ono što je ključno, serije poput CSI-a, bez obzira što nisu objektivne u prikazivanju vremena otkrivanja događaja, ipak vrlo objektivno prikazuju metodologiju i postupke kojima se forenzičari služe, ističe Dragan Primorac.

Naime, Marija Krucifiksa Kozulić osnivateljica je karitativnih ustanova u Rijeci i utemeljiteljica autohtone hrvatske redovničke zajednice Družbe sestara Presvetog Srca Isusova. Svojim se životom i djelom navijEštala kao promicateljica pravde, istine i ljubavi.

Tragovi života

– Žrtvovala je život za siromašne, nezbrinute, gladne kruha i ljubavi, a potrebe ugrožene djece i mladih bile su prioritet Marije Kozulić koja je početkom 20. stoljeća sagradila dom za nezbrinute pruživši im ljubav, obrazovanje i perspektivu za budućnost, kaže Dobroslava Mlakić, postulatorica pripreme kauze za proglašenje blaženom Marije Krucifikse Kozulić.

Ukoliko se beatifikacija uspješno privede kraju, bit će to početak jedne nove prepoznatljivosti grada Rijeke u vjerskim okvirima. Uz čast posjeta Svetog Oca Rijeci, gradu u kojem je smješteno i Trsatsko svetište, mnogi će vjernici zasigurno imati potrebu doći pokloniti se i ostacima blaženice koja je u Rijeci živjela, djelovala i umrla na glasu svetosti 29. rujna 1922. godine.

Prilikom selekcioniranja ostataka temeljem dokumentacije o sestri Kozulić, a koja otkriva životnu dob, visinu, bolesti, traume i deformitete, s utvrđivanjem bioloških profila koštanih ostataka započela je Anja Petaros koja svoj posao dijelom doživljava romantičarski.

– Zadatak je forenzičkih antropologa proučavanjem kostiju čitati živote ljudi. Život ostavlja tragove, a ostavlja ih i na kostima. Iz kostiju iščitavamo kako je čovjek živio, kojim se aktivnostima bavio, kad se razbolio, koju je traumu preživio. Slaganjem mozaika o kakvoj se osobi radi slažemo životnu priču osobe, kaže nam Anja Petaros koja je pobliže pojasnila etape svog posla.

– Sve počinje klasičnim fizičkim radom, pranjem kostiju, i to običnom vodom i četkicom, iako su se ranije koristili deterdženti čime se više štetilo materijalu nego koristilo. Kosti se potom puste da se osuše, nakon čega se slaže kostur od 206 kostiju (u optimalnim uvjetima). Tada kreće iščitavanje. Osobno krećem od lubanje, utvrđivanja stanja zubala, markera, određivanja korištenja određene muskulature za vrijeme života. Drugačiji su, primjerice, skeleti osoba koje su se bavile joggiranjem, hodanjem, jahanjem ili vaterpolom. Utvrđuje se dob, također temeljem zubala i zdjelice. Sve proučeno se bilježi, zapisima i fotografijama te se kostur sagledava iz konteksta vremena kad je osoba živjela, ukoliko je poznato. Biološki se sustav stavlja u kulturno i povijesno razdoblje, napominje Petaros koja se u svojem radu služi različitim metrijskim instrumentima, pločama za mjerenje duljine i širine kostiju i povećalima.

Forenzika joj se svidjela još tijekom studija, kao kolegi Miranu Čokli koji se bavi, kako kaže, »kockicom u mozaiku jedne priče«, forenzičkom toksikologijom.

– Ako se dokazi ne prikupe na pravilan način, svaka daljnja analiza u laboratoriju propada, ma koliko laboratorij bio opremljen naprednom tehnologijom. Isto tako, izuzimanjem uzorka dokaz se uništava pa u forenzici postoji samo jedna šansa da se nešto napravi kako treba, kaže Čoklo.

Ono što je laiku gadljivo, njima je posao. Na ljudski leš ne gledaju s ljudske strane, već ponajprije stručne, iako s posmrtnim ostacima postupaju s dužnim poštovanjem jer je to mrtvo tijelo nečiji otac, majka, brat, sestra. Nema mjesta osjećaju gađenja, ali je ipak teško kad se radi o djeci.

OPASNE veze

Piše Slobodan ŠNAJDER

I budi ti danas dijete!

Gledam kuću preko puta: Tri djeda-božičnjaka izvode alpinističku vježbu na njezinoj fasadi. Prvi se bezmalo domogao balkona na drugom katu, drugi se vere uz oluk ispod njega, treći samo što se nije prebacio na balkon prvog kata. Kuća je pod opsadom djedova-božičnjaka, zamalo bit će osvojena. Djedovi nose se jednako i tako je to s ovom armijom svugdje u svijetu. To su jedinice specijalne namjene, dižu ih u poodmakloj trećoj dobi, vojna obuka, uz veranje po fasadama, uključuje još vožnju saonicama kroz zasniježene predjele te preživljavanje u polarnim uvjetima (igluima), potom tečaj eskimskoga. Njihov je glavni stan negdje na dubokom sjeveru, ali zadnja pošta drži se u tajnosti, kako to vojske obično čine. Iz konspirativnih razloga njegovo se ime čuje u više verzija (Djed Mraz, Djed Božičnjak). Ako djeca ne proplaču prepadnuta onima koji upadaju kroz prozor, oni im donose radost, i to na vreće.

Tako se eto »modernizirao« djedica kojega smo u djetinjstvu svi iščekivali, ali kojega nismo nikada vidjeli; a pogotovo bismo se prepali da smo ga mogli vidjeti u čak tri primjerka kako forsiraju naše balkone kao »specijalci« (»kobre«, »paukovi«, »tigrovi«). Djedica promijenio je i svoje ime, a sve prema ideološkom nalogu novoga doba. Naša djetinjstva, duboko zakopana u Dobu Mraka, nisu pohodili »tigrovi«, »paukovi« niti »kobre«. Djedica zvao se prema jednoj prirodnoj pojavi – Mraz – te on nije imao drugoga boga iznad sebe. Još onda živio je na dubokom sjeveru, a njegove su saonice vukli sobovi. Njegov se sjever sada topi, Zemlja se grije, i nije daleko dan kad će nam Djed Božičnjak dolaziti u kupaćim gaćicama. Najave već gledamo: Mrazice, koje ipak nitko ne zove bakicama, na sve strane: Koliko djedica, toliko i Mrazica! To su one tete koje se, u crvenim bikinijima opšivenim bijelom krznom voze u saonicama. Kakva zbunjola za sve one koji danas moraju biti djeca!

Najprije ih djedice-božičnjaci napadaju kao diverzanti, nastojeći se, u punoj opremi, ubaciti u sobe preko balkona; a onda ih spopadaju tete-mrazice koje, gotovo gole, skakuću po snijegu i ledu. I budi ti danas dijete!

Budi ti danas dijete u jednom svijetu u kojemu se svake tri sekunde rodi jedno novo! Uzmite u pamet ovaj podatak, pa tiho, u sebi, izbrojite do tri: eto novoga stanovnika Zemlje, negdje, nekome; eto sreće i nesreće istodobno: na dubokom sjeveru, na dalekom jugu; u tundri, stepi, pustinji, faveli i New Yorku; u šatoru, u kolibi, u kući, u bolnici. U vlaku, avionu, autu. Na brodu. Na smetlištu.

U bunkeru. Pod zemljom. U grobu. »Rađaju, raskrečene nad grobovima.« (Beckett).

Svake tri sekunde u svijetu se prodaju dvije Barbike! To će reći, jedno dijete ostaje bez svoje lutke. Barbike raznose djedice u svojim ruksacima, po sistemu tri na jedno dijete. To je nepravda na samom startu u život. To je vrlo mala nepravda, mjereno stvarnim potrebama, naprimjer za hranom, toplinom, vakcinom. Može se bez Barbika, jer one su ipak samo jedna uputa, premda ultimativna, kako moraš izgledati da bi uspjela u svijetu; moraš biti i sama Barbika (premda ćeš se, zbog naređene uskoće struka, naći u čudu, pitajući se – a kamo s mojim bubrezima? »Prisila piste«, od kolijevke pa do groba!)

Ali to je tek jedna od nepravdi koja će pogoditi golemu većinu onih što će se danas roditi, od trenutka kad ste počeli čitati ovaj tekst pa čitanje priveli kraju. Upozoravam: Čak i ako ovoga trena odbacite novine, djeca će se ipak roditi, a Barbike će se ipak prodati. Da bi se djeca rodila u boljem svijetu, potrebno je učiniti nešto nesravnjivo jače od pisanja ovakvih tekstova.

Što, naprimjer?

Što valja učiniti na stvari promjene svijeta u kojemu 1 posto njegovih stanovnika drži, i to veoma čvrsto, 40 posto svjetskog bogatstva?

Kako dovoljno glasno i transparentno objasniti da nikome nisu potrebna tri djeda-božičnjaka, kao što se u svakom pojedinom trenutku može voziti samo jedan automobil? Kako objasniti da je gomilanje bogatstva besmisleno, da se ova ili ona potreba ne može utoliti milijun ili milijardu puta, jer jednostavno nestaje čim se utoli? Kako objasniti da se ništa od zlata ne može ponijeti na onaj svijet? Faraoni egipatski, rockefelleri današnji, nisu u to vjerovali, i ne vjeruju, ali što im to pomaže?

Jest, ovo što ja pišem izgleda kao neka moralizatorska, nedjeljna propovijed nepostojećoj pastvi. Narod kaže, i ne griješi, sit gladnog ne razumije. Ali tko će zaustaviti glad kad ona jednom stvarno krene? »Bogati će oružjem braniti svoje bogatstvo od siromašnih!«, čitam u jednoj prognozi svjetskih zbivanja kakve se daju krajem godine. Hoće li siromašni nasrnuti na djedice-božičnjake i djedice-mrazove? Hoće li djedice-božičnjaci neposredne budućnosti imati osiguranja sve to novih i novih djedica-božičnjaka? Hoće li iz tih trojki, koje se sada veru našim fasadama i plaše dječicu, nastati armije u službi bogatih, koje će oružjem braniti bogate od nasrtaja siromašnih? Gdje su tu Barbike, gdje bakice-mrazice?

Šest menanžera u vrhu Volkswagena Aktien Gesellschaft (Volkswagen=narodni auto) zaradit će u ovoj izmičućoj godini 36,7 milijuna eura (prema magazinu »Die Zeit«, 15. prosinca). Oni, naravno, spadaju u 10 posto Nijemaca koji raspolažu sa 60 posto svekolike imovine u toj zemlji. Četrdeset i troje najbogatijih ljudi na planetu Zemlja raspolažu imovinom u vrijednosti od 1,12 bilijuna dolara. (bilijun jednako tisuću milijardi). Ovo, prema istom izvoru, odgovara imovini subsaharske Afrike, u kojoj živi 854 milijuna ljudi. I kojima se svake tri sekunde rode jedna nova usta. Mala, ali ona viču.

36,7 milijuna eura podijeljeno na šest umnih glava čije su sposobnosti upravo nadljudske (u svemu, osim u stvari rađanja ljudi), to je, dakako, rezultat vrijedan divljenja. Tako je i naša politička elita, upravo smijenjena, doživljavala cijelu zemlju kao akcionarsko društvo. Ono, doduše, nije odbacivalo neku naročitu dobit jer se zemlja guši u dugovima. Volkswagen radi s profitom, pa u svemu tome ima ipak neke razlike. Političku elitu Europe, a u slučaju naših smijenjenih političara, nije toliko ojadila činjenica što su ti jamili koliko su samo mogli zagrabiti; već ih je ojadila činjenica što su jamili a da nisu znali napuniti dućan. 36,7 milijuna eura neće »faliti« u nekoj bilanci. A ono što je »usfalilo« u našim bilancama Europa će morati zakrpati. Otud se, mislim, u slučaju energičnih poteza Europljana, u prvom redu njemačkih političara i njihove »obavještajne zajednice« na stvari uklanjanja jedne naše političke garniture (a oni su obavili skoro sav posao!), radi o nekoj mješavini zavisti i prezira. Zavisti, jer si oni sami tako nešto ne mogu dopustiti; prezira, jer su ovi naši ipak izgubili svaku mjeru u svojemu »samoposluživanju«.

K tomu, kad netko raspolaže tolikim novcem, kao »top-menanžeri« VW-ea, a sve je »po zakonu«, neće im biti teško izdvojiti za puške, topove, transportere, avione – a na stvari obrane takvih zakona. Bogati branit će zakone koji postoje isključivo zato da bi oni bili još bogatiji. Tako će izgledati svijet sutrašnjice: djedice-božičnjaci u oklopnim transporterima!